

רשמים (effets) גופניים של הלשון

ארגומנט לקראת כנס ה-NLS, 22-23 במאי 2021 בגנט

אלכסנדר טבנס

לשון, דיבור, שיח, מותירים רשמים על הגוף. זה בעיקרון עצמו של סימפטום, שהוא משפיע (affecte) על הגוף ו"מבטא דבר מה המובנה כשפה"¹. ב-פונקציה ושדה של הדיבור והשפה לאקאן חזר לביטוי זה: "הסימפטום נפתר כל כולו באנליזה שפתית, מפני שהוא עצמו מובנה כשפה, מפני שהוא שפה שיש לחלץ ממנה את הדיבור"².

רשמי הלשון על הגוף מהוברים בדיאכרוניה של הוראתו של לאקאן בהתאם לתמורה העוברת למן ההמתה המסמנית בתקופה הקלאסית של הוראתו, עד לרשמי ההתענגות מהולם (frappe) המסמן בגוף, בלאקאן האחרון.

לפני דו"ח רומא

בטקסטים של לאקאן הקודמים לדו"ח רומא, אין זו המשמעות, המופקת מן השפה, המשחקת תפקיד ביחס אל הגוף, אלא שקיים סיפוק הנקשר לכינון של אחדות הגוף בדימויו, כפי שמסביר זאת ז'. א. מילר ב-ביולוגיה לאקאניאנית³: "הסיפוק המאפיין את שלב המראה, זוהי הזדהות הסובייקט הנתפסת כבלבול אורגני מקורי כלפי מה שאכנה הדמות הגופנית השלמה"⁴. יש, אם כך, להביא בחשבון שהסובייקט "מוצא עצמו סובל (affecté) משני גופים חסרי התאמה"⁵ אשר הנם האורגניזם כממשי והגוף הנתפס באחדותו כדימוי. בהופעתו הראשונית כאורגניזם טהור, כממשי, הגוף הנו מקוטע, ובאמצעות הדימוי הופך אחד (Un), אולם, אחד שהוא דמיוני לחלוטין. המשמעות היחידה כאן הנה זו של יעילות סמלית מצומצמת להזדהות דמיונית, אולם המייצרת סיפוק בצורת צהלת הילד הצעיר אל מול המראה⁶. הסיפוק הנוצר באמצעות הדימוי מאפיל על משמעות האחדות הנותרת דמיונית לחלוטין.

הגוף של המסמן

---

¹ לאקאן, ז', "הסמלי, הדמיוני והממשי, הרצאה שניתנה ב-8 ביולי 1953 בבית החולים סנט אן, לקראת פתיחת פעילויות האגודה הצרפתית לפסיכואנליזה.

² לאקאן, ז', "פונקציה ושדה של הדיבור והשפה בפסיכואנליזה", כתבים, עמ' 252 תרגום לעברית נועם ברוך, רסלינג, 2015 (עמ' 269 צרפתית).

³ מילר, ז'. א., הביולוגיה הלאקאניאנית ואירועי הגוף, תרגום לעברית: נחמה גסר וקלאודיה אידן, חוג ירושלים של GIEP, אוגוסט 2000.

⁴ "Biologie lacanienne et événement de corps", *La Cause freudienne*, n°44, pp. 5-45.

⁵ שם, עמ' 43-44 (עמ' 19 צרפתית).

⁶ שם, עמ' 44 (עמ' 20 צרפתית).

⁶ לאקאן, ז', "שלב המראה כמעצב הפונקציה של האני", כתבים, עמ' 88, תרגום לעברית: נועם ברוך, רסלינג, 2015.

ז'. א. מילר שם דגש על כך ש"הנגיעה הראשונה של הסטרוקטורליזם של לאקאן, כלומר, של היתרון הניתן למשמעות על פני הסיפוק, היא בהחזרת דחפי החיים אל הדמיוני בזמן שדחף המוות מיוחס (affectée) לסמליי"⁷. דחפי החיים, ובכללם ההתענגות, מוחזרים כעת אל הדמיוני, שאיבד מעט מהאפיון המבני הראשוני שלו. דחף המוות, לעומת זאת, מציין את הסובייקט ואת גופו באמצעות המסמן. זוהי התפתחות שלאקאן מכניס ב-פונקציה ושדה של הדיבור והשפה: "וכך מתגלה הסמל בראש ובראשונה כרצח הדבר"⁸. מוות זה מייסד את "נצחיות האיווי" מעבר לחי חייטי טהור: "אמפדוקלס המשליך את עצמו ללוע האֶטְנָה, צורב לעד בזיכרונם של בני האדם את אותו אקט סמלי של ההוויה-לקראת-המוות שלו"⁹.

הגוף נתון לרשמים הממיתים של המסמן. הדוקטרינה הלאקאניאנית של המסמן "מייסדת את הנוכחות על רקע של היעדר, כפי (...) שמהווה את ההיעדר בנוכחות"¹⁰. הפיל מכריכת סמינר I מעיד על כך, למילה יש השלכות על הממשי של החיים: "אין שום דבר פרט למילה פיל ולאופן בו אנשים משתמשים בה, שדברים רצויים או שאינם רצויים, מפוארים או לא - בכל מקרה קטסטרופליים - קורים לפילים, אפילו עוד לפני שהתחלנו לדרוך קשת או לכוון רובה לעברם"¹¹.

זהו אֶפְקֵט ההמתה שהמסמן כופה על החיים, עם האֶפְקֵט הכפול על הגוף, זה של מוות סמלי בחיים וזה של חיים סמליים במוות. כך מנסח זאת ז'. א. מילר ב-ביולוגיה לאקאניאנית: "המוות הסמלי נתפס מצד אחד כשלילת החיים הביולוגיים, כפי שמעיד על כך אקט ההתאבדות, אך גם כאישוש החיים הסמליים לצדם של החיים הביולוגיים"¹². זהו אמפדוקלס, שלעד נותר נוכח.

דוגמה מובהקת לכך היא הקבורה. הגוף המת אינו בפשטות נבלה, המסמן העלה אותו לממד ייחודי, הראוי לטקס אשכבה. קבורה מסמלת את קביעות הגוף מעבר לחיים. עבור לאקאן היא אף "הסמל הראשון שבו אנו מכירים את האנושות על פי השרידים שלה"¹³, כלומר הסימן שהחיים והגוף ניכרים מעתה ואילך באמצעות מסמן בשונה מחייהם של בעלי החיים. זהו S1 המציין את הסובייקט בעודו מאבן אותו. "S1 זה הוא האבן של החי, המגשים את ההתאבנות המסמנת, המגולמת בעצם על ידי דבר מה שבכל זאת הוא פולחן כמעט אוניברסלי, אבן הקבורה"¹⁴.

בספרו ההופכי של הביופוליטיקה¹⁵ אריק לוראן שם דגש על כך שלאקאן עשה מן הקבורה "את הרגע שבו הגיחה ההוויה מבעד לדיבור (l'être parlant)"¹⁶, וכי בכך הוא הטרים את עמדתם של

⁷ מילר, ז'. א., הביולוגיה הלאקאניאנית ואירועי הגוף, תרגום לעברית: נחמה גסר וקלאודיה אידן, חוג ירושלים של ה-GIEP, אוגוסט 2000, עמ' 46, (עמ' 20 צרפתית).

⁸ לאקאן, ז'. א., "פונקציה ושדה של הדיבור והשפה בפסיכואנליזה", כתבים, תרגום לעברית: נועם ברוך, רסלינג, 2015, עמ' 299.

⁹ שם, שם.

¹⁰ Lacan J., "La direction de la cure", *Écrits*, p. 594.

¹¹ Lacan J., *Séminaire I, Les écrits techniques de Freud*, p. 201.

¹² מילר, ז'. א., הביולוגיה הלאקאניאנית ואירועי הגוף, תרגום לעברית: נחמה גסר וקלאודיה אידן, חוג ירושלים של ה-GIEP, אוגוסט 2000, עמ' 48 (עמ' 21 צרפתית).

¹³ לאקאן, ז'. א., "פונקציה ושדה של הדיבור והשפה בפסיכואנליזה", כתבים, תרגום לעברית: נועם ברוך, רסלינג, 2015, עמ' 299.

¹⁴ מילר, ז'. א., הביולוגיה הלאקאניאנית ואירועי הגוף, תרגום לעברית: נחמה גסר וקלאודיה אידן, חוג ירושלים של ה-GIEP, אוגוסט 2000, עמ' 38 (עמ' 17 צרפתית).

¹⁵ Laurent, E., *L'envers de la biopolitique, une écriture pour la jouissance*, Navarin ◇ Le Champ freudien, Paris, 2016.

פרה-היסטוריונים רבים בימינו. השפה מתחילה עם טיפול ייחודי זה בגופים מתיים. אם כך, קבורה זו הינה כתיבה, מעיר אריק לוראן: "בכתיבה זו על גבי אבן הקבורה, הגוף הופך להיעדר חקוק, אשר סביבו מסודרים ומופקדים האובייקטים של ההתענגות"¹⁷.

הוא מראה גם את השינוי שיתחולל אצל לאקאן ב-*דיופנייה*. "ב-*דיופנייה* לאקאן מהבר התענגות וגוף על בסיס תורת הקבוצות. לפיכך הקבורה כבר איננה תיווך, גם לא נצח. היא מאפשרת להעניק צורה לוגית לעודפות אשר האובייקטים של ההתענגות נושאים ביחסם לפתחים אשר דרכם ההתענגות נכנסת אל הגוף"¹⁸.

הגוף ברשותך (Avoir un corps)

לאדם יש גוף, אדם אינו גופו. זוהי נוסחה קבועה אצל לאקאן. ז'. א. מילר מציין כי מוצאים אותה כבר ב-*סמינר II*, אולם גם באחד מן הטקסטים האחרונים, *גויס הסימפטום*¹⁹. "יש לו אותו", פירושו גם שהסובייקט אף פעם אינו בטוח בכך לחלוטין. הגוף יכול להיראות לסובייקט מעט מוזר, אם לא זר. הוא אינו שולט בו באמת, ולעיתים אין הגוף עושה אלא את מה שבראש שלו.

זה נכון כבר בנירוזה, שם התווים הייחודיים של ההתענגות נראים חזקים יותר מאשר הסובייקט. אנורקסיה למשל מעידה על השקעה דחפית של האובייקט האוראלי או של הלא כלום.

גוף זה, המופרד מן הסובייקט, הינו על אחת כמה וכמה כזה בפסיכוזה, שם נוכל לפגוש תופעות של נתק או של דיסוציאציה בנוסף לכך שהגוף יכול להופיע שם מקוטע.

דוגמה טובה מאוד לנתק זה בין גוף לבין הוויית הסובייקט, ניתנת לנו בטקסט של ז'. א. מילר *למידות מהצגת החולים* של לאקאן²⁰, שבאחת מהן המסקנה היא "חולשה מנטלית". מספר מילים על מקרה זה של אישה, מקרה הנמנה על פי לאקאן "בין משוגעים נורמלים אלו המהווים את האקלים שלנו" – היום נוכל לחשוב על פסיכוזה אורדינרית. לגברת זו, שהציגה אי נוחות בחברה, אולם גם עם המעסיק שלה, אשר לא חשה עצמה לא כחולה אמיתית, אף לא מזויפת, היתה נוסחה מרשימה זו: "הייתי רוצה לחיות כמו בגד". ולאקאן מעיר על כך באמרו: "לאישה זו אין ולו את הרעיון הקלוש ביותר על גוף שעליה להניח תחת שמלה זו, אין מי שישכון בבגד". חולשה מנטלית מנוגדת כאן למחלות של האחר המנוסחות כוודאות. זהו יחס הסובייקט לגופו, כאשר תופסים באופן מושלם נתק קיצוני זה בין הגוף לבין הסובייקט, בין האחד (U) של הגוף לבין ההווייה המסמנת של הסובייקט.

¹⁶ שם, עמ' 35.

¹⁷ שם, עמ' 39.

¹⁸ שם, שם.

¹⁹ מילר, ז'. א., *הביולוגיה הלאקאניאנית ואירועי הגוף*, תרגום לעברית: נחמה גסר וקלאודיה אידן, חוג ירושלים של GIEP, אוגוסט 2000, עמ' 19 (צרפתית עמ' 9).

Lacan, J., *Le Séminaire, livre II, Le moi dans la théorie de Freud et dans la technique de la psychanalyse*, p. 93, et "Joyce le Symptôme", *Autres Ecrits*.

²⁰ Miller J. A., "Enseignements de la présentation de malades", *Ornicar 10*, juillet, 1977.

בעברית מובא הדיון במקרה זה ב"שיחת ארקשון", מתרגמת ראשית: נחמה גסר, *פולמוס*, חוג ירושלים, עמ' 206-207.

Avoir un corps יכול למעשה להיות מובן ביותר מאופן אחד. ב-הווייה והאחד, בהתייחסו לטקסט של לאקאן גויס הסימפטום, אומר ז'. א. מילר: "הסובייקט הלאקאניאני, האם ניתן לומר שלא היה לו גוף? לא, אולם לא היה לו אלא גוף נראה, מצומצם (...). לרושם החזק של צורתו (...). האם יחד עם הדחף, עם הסירוס, עם אובייקט a קטנה, שב הסובייקט ומצא גוף? הוא לא מצא, אלא גוף סובלימטיבי (...). על ידי המסמן. לפני ההוראה האחרונה של לאקאן, גוף הסובייקט היה תמיד גוף מסומן, נישא על ידי שפה. זה שונה לחלוטין החל מן הגיקולציה *Yadl'Un* (יש-מן-האחד), מאחר שהגוף מופיע אז כלאחר של המסמן, כמסומן, ככזה שהמסמן מחולל שם אירועי"²¹. זה כבר איננו הגוף שנתפס כמומת על ידי המסמן, אלא הגוף כמקום שבו הולם (frappe) המסמן מייצר אפקט של התענגות.

הגוף והתענגות

לאחר שעבר מן הסיפוק (שלב המראה) אל המשמעות (פונקציה ושדה של הדיבור והשפה), בזמן האחרון של הוראתו, ישוב לאקאן לשים דגש על הסיפוק. ז'. א. מילר מדגיש זאת ב-ביולוגיה לאקאניאנית: "זה מוביל אותו למשל לעבור ממושג השפה לזה של ה-ללשון (lalangue), כלומר לטעון שהמסמן ככזה עובד עבור הסיפוק ולא עבור המשמעות"²². דבר זה הולך בכיוון של "להציב אקוויוולנטיות בין משמעות לסיפוק"²³.

ומילר מדגיש כי ישנן שתי תנועות הנוכחות בקשרים בין הגוף לבין המסמן. ראשית, ישנה הפיכה למסמן (signifiantisation) של גוף, הנוכחת למן ההוראה הראשונה של לאקאן ואשר הדוגמה העיקרית לכך היא המשמעות של הפאלוס, המעלה איבר לממד של מסמן. אולם יש לקחת בחשבון שבהוראה האחרונה של לאקאן ישנה הפיכה לגוף (corporisation) של מסמן, שהיא, מנגד, "המסמן הנתפס כנוגע בגוף של ה'היות-מדבר' (parlêtre). המסמן נתפס כהולך והופך לגוף, תוך ביתורו את התענגות הגוף ובהבלטתו בו את עודף העונג, בגזרו את הגוף, אך רק עד לפריצה של התענגות בו, של עודף-העונג"²⁴. זה מה שמאפשר לתפוס שהמסמן משפיע (affecte) על הגוף באופן אחר מאשר באמצעות מכלול המשמעויות. זוהי "התוצאה הגופנית של המסמן, כלומר לא לאפקט הסמנטי שלו, שהוא המסומן, לא לאפקט של הנחת סובייקט - כלומר לא לכל תוצאות האמת של המסמן - אלא לתוצאות שלו של התענגות"²⁵.

תנועה כפולה זו של הפיכה למסמן של גוף ושל הפיכה לגוף של מסמן, הונחה על ידי לאקאן ב-רדיופוניה: "אני חוזר תחילה אל הגוף של הסמלי, אשר יש להבין כי הוא בשום פנים ואופן אינו מטפורה. ההוכחה לכך שאין דבר פרט לו [לגוף של הסמלי] שמייחד את הגוף, אם נתפוס זאת במובן נאיבי, כלומר זה [הגוף במובן הנאיבי] שעליו ההווייה הנתמכת בו אינה יודעת שזו השפה

²¹ Miller, J. A., "L'être et l'Un", inédit, cours 12.

²² מילר, ז'. א., הביולוגיה הלאקאניאנית ואירועי הגוף, תרגום לעברית: נחמה גסר וקלאודיה אידן, חוג ירושלים של ה-GIEP, אוגוסט 2000, עמ' 51 (עמ' 23 צרפתית).

²³ שם, שם.

²⁴ שם, עמ' 99 (עמ' 44 צרפתית).

²⁵ שם, עמ' 100 (עמ' 44 צרפתית).

שמעניקה לה אותו, עד כדי כך שהוא לא היה שם, אם אינו מסוגל לדבר על כך. הגוף הראשון עושה את השני בעודו נטמע בו (incorporer)²⁶. להווייה אין גוף, אלא מתוך עובדת השפה, מבלעדי זאת היא אפילו לא היתה שם, אולם ההיטמעות (incorporation) או ההפיכה לגוף של המסמן (corporation), היא העושה עבורה גוף זה, התפוס ברשמי (effets) ההתענגות. הטמעה זו, אשר באמצעותה המסמן נעשה גוף, הופכת את הגוף למשטח כתיבה, אשר האובייקט חקוק בו מחוץ לגוף, אולם, כפי שמציין אריק לורן, מהובר אליו²⁷.

זהו הגוף כמשטח לכתיבה, זהו הגוף המעוטר בפירסינג או בקעקועים, זהו הגוף הכפוף לדרישות היגייניות או לביצועים ספורטיביים, זהו הגוף משופע באובייקטים של התענגות או בהטמיעו מוצרים. משטח רישום זה, אם כך, הוא בו זמנית מחוץ לגוף ומהובר לגוף. גוף זה מושפע (affecté) הן מהמסמן מחוץ למובן והן מאירועי גוף.

מהסימפטום המדבר אל הסימפטום שנכתב

הסימפטום הפרוידיאני, לקוח מההיסטריה, הוא סימפטום המדבר בגוף, שיש לפענחו על מנת שהאמת שלו תגיה. הוא מתקשר וכוך ב-”שניים”. ”אנו מעניקים לו מובן של אמת, מפרשים אותו”, אומר ז'. א. מילר²⁸.

המהפך שהתרחש בלאקאן האחרון מזמין אותנו לא עוד להקשיב לסימפטום, אלא לקוראו. הסימפטום שם, אינו עוד אמת, הוא מצטמצם ”לנוסחתו ההתחלתית, כלומר אל המפגש החומרי בין מסמן אחד לבין הגוף, כלומר אל ההלם הטהור של השפה על גוף”²⁹. זו כבר איננה האמת של הסימפטום המוכוונת על ידי הפירוש, זהו הממשי שלו, סימפטום שיש לקרוא. באות, זו אינה ההווייה של המסמן שאנו מוצאים, זהו ממשי.

לפיכך אנו יכולים לקרוא את הרצף הקטן שמתאר גויס ב-*דיוקן האמן*, ושאליו מתייחס לאקאן בפגישה האחרונה של *סמינר XXIII*³⁰. מישוהו בשם הרון, בסיוע חברים, החטיף לו מכות, אולם מיד לאחר ההתרחשות ”גויס תמה על כך שברגע שהעניין חלף, הוא לא נטר לו טינה. (...) הוא שם לב לכך שכל העניין נשר ממנו כמו קליפה”³¹. ולאקאן מעיר: אין מדובר כאן בפשטות בעדותו לגבי יחסו אל גופו, אלא, אם יורשה לי לומר, בפסיכולוגיה של יחס זה [כלומר], הדימוי המבלבל שיש לנו לגבי גופנו שלנו”³². זה האגו הכושל של גויס שגורם לכך שדימוי זה לא מחזיק מעמד, זה ”לשמוט את היחס לגוף עצמו”³³. ללא חיבור לדימוי, גויס בונה אגו תחליפי באמצעות הכתיבה.

²⁶ Lacan, J., “Radiophonhayjie”, *Autres Écrits*, p. 409.

²⁷ Laurent, E., *L'envers de la biopolitique, une écriture pour la jouissance*, pp. 34-35.

²⁸ מילר, ז'. א., *לקרוא סימפטום*, חוברת שיצאה לקראת הכנס ה-X של ה-NLS, 2012, תרגום: קלאודיה אידן, עמ' 8. Miller J.-A., “Lire un symptôme”, *Mental* 26, p. 54.

²⁹ שם, עמ' 11 (עמ' 58 בצרפתית).

³⁰ Lacan, J., *Le Séminaire, livre XXIII, Le sinthome*.

³¹ שם, עמ' 148-149.

³² שם, עמ' 149.

³³ שם, עמ' 50.

"ההוויה מבעד לדיבור מעריצה את גופה, מאחר שהיא מאמינה שיש לה אותו", אומר לאקאן ומוסיף: "הערצה הינה היחס היחיד שיש להוויה מבעד לדיבור לגופה"³⁴. הערצה פירושה לסגוד לו, זוהי האהבה, וליתר דיוק מה שאנו מכנים אהבה עצמית כאשר מדובר באהבה לגופך עצמך, באהבת הגוף עצמו. זוהי ה"עקביות המנטלית" היחידה של ההוויה מבעד לדיבור, מאחר שגופה הפיזי יכול "להתחפף בכל רגע". קונסיסטנטיות מנטלית זו, היא זו שלמעשה מאפשרת את האהבה העצמית לגוף, הרעיון שיש לנו את גופנו עצמו ושהוא יקר לנו. זה מה שרופף אצל גיויס, רופף כקליפת פרי בשל יתר על המידה.

אירוע הגוף

ז'. א. מילר מדגיש שתי הגדרות של סימפטום. מצד אחד, "הסימפטום הוא הופעה של משמעות. בשל כך, בראש ובראשונה, הוא ניתן לפירוש. הגדרה זו אינה אומרת שום דבר אחר"³⁵. זהו הסימפטום הקלאסי עם אֶפְקָטִים של אמת. מצד שני, "הגדרת הסימפטום כאירוע גוף, שאותה קידמתי, הנה הכרחית ובלתי נמנעת במידה שהסימפטום מהווה, ככזה, התענגות". הגדרה זו "הופכת לבעייתית יותר את סטטוס הפירוש שיכול לענות לכך"³⁶.

מאז שהסימפטום נתפס באמצעות ההתענגות ומשפיע (affecté) על הגוף "ככל שהוא מתענג מעצמו"³⁷, הוא אירוע גוף. ובהמשך הוא מתפתח כמובן. אולם בבסיסו הוא "הישנות טהורה של האחד (Un) של ההתענגות, שאותו לאקאן מכנה סינטום"³⁸. האחד חוזר ונשנה, וישנו גוף המופיע כאחר³⁹, אירוע גוף שהינו חיבור של אחד ושל גוף.

האירוע אינו מעיד על אמת שיש לגלותה, במקום זאת הוא חוזר בעודפות, בהפתעה ובקונטינגנטי של המפגש. הוא אינו מותיר מקום לפירוש במונחים של משמעויות. לכן מדובר בלהישאר במרחק מן המובן. "למעשה אלו הן, אכן, משמעויות המציגות עצמן תחילה בהקשבה, הן אלה התופסות אותך ומחלחות אליך. להצליח להתנתק מהן במידה מספקת על מנת לבודד מהן את המסמנים ולפרש, לא מנקודת המוצא של המשמעות, אלא מהומופונייה פשוטה, לא מנקודת המוצא של מובן, אלא מצליל, זה כבר הרבה מאוד. לעיתים פירוש זה יכול להצטמצם ללא יותר מהדהוד של צלילי⁴⁰.

תרגום מצרפתית ועריכה: ענת פריד

קריאה: הלה שמיר סידי

הבהרות: מבל גרייבר

³⁴ שם, עמ' 66.

³⁵ מילר, ז'. א., הביולוגיה הלאקאניאנית ואירוע הגוף, תרגום לעברית: נחמה גסר וקלאודיה אידן, חוג ירושלים של ה-GIEP, אוגוסט 2000, עמ' 41 (צרפתית עמ' 18).

³⁶ שם.

³⁷ Miller, J. A., "L'être et l'Un", inédit, cours 9.

³⁸ שם.

³⁹ שם, שיעור 13.

⁴⁰ שם, שיעור 8.